

Közigazgatás-tudomány és metodológia¹

A fogalmak kulcsszerepéről

Metodológiai előkérdések – A fogalmak szerepe a jogban és a közigazgatásban

Nálunk a közigazgatás tudománya zömmel a közigazgatási jogias szemléletű tudományművelést és a jogias szempontú narratíva kínálta perspektíva által keretbe foglalt világszemléletet jelenti. A módszerről², de különösképpen a tudományos módszerekről általában³ értekezni mindig is valamiféle feladatra volt a tudomány művelőinek. Különösen élesen jön elő ez a probléma a kisebb (PhD), avagy a nagyobb tudományos fokozat (DSc) megszerzésére irányuló értekezés (monográfia) írása esetében, de egyes alapvető módszereket (szakirodalom-kutatás,

forráskezelés) és technikákat (bibliográfiai hivatkozás szabályai, statisztikai alapismertetek és mindezek korrekt alkalmazása), valamint erkölcsi követelményeket (plágiummentesség) már gyakorlatilag a BSc és az MSc diplomák (illetve az egységesen öt-, illetőleg hatosztályos képzettséget és végzettséget tanúsító jogász- és orvosdiploma) megszerzésére irányuló szakdolgozat megírása során is formászerűen kell, vagy kelleni tudni alkalmazniuk a felsőoktatási képzésben részt vevőknek. Ezek a követelmények már a felsőoktatási képzések adott féléveiben rendszeresített évfolyamdolgozatok során is érvényesítendőek. Megjegyzendő azonban, hogy a különféle képzések során különfélék a kitűzött célok is e téren.⁴ Köztudott, hogy sem a jogi, sem a közigazgatási felsőoktatásunk nem ad elégséges fundamentumot ahhoz, hogy akárcsak a szakdolgozatok szintjén módszertanilag megalapozott művek születhessenek. Ha őszinték akarunk lenni, sem a kezdő (közigazgatási) jogász oktatók⁵, sem a kezdő (közigazgatási) jogász kutatók nem kapnak túl sok lehetőséget arra, hogy kutatás-módszertani ismereteiket fejlesszék, illetve kevés az olyan valódi professzor, akitől módszertant tanulhatnának. Nem sok megoldást kínál a szakirodalom sem. Végigvive az eddig elemzett logikai szálát, ha a graduális képzések záródolgozatait, szakdolgozatait tekintjük, van a témakör módszertanának némi csekély irodalma.⁶ Viszonylag ritka, és csak idegen

¹ A tanulmány lezárva 2011. szeptember 1-jén.

² A bölcslettudományi módszerek (jogtudományt amúgy kevésre tartó) korai klasszikusa: René DESCARTES: *Discours de la méthode*, Leyden, Jean Maire, 1637.

³ Egy, a jogtudománnyal az átlagnál többet foglalkozó általános tudománymetodikai mű: MORRIS R. COHEN–ERNEST NAGEL: *An Introduction to Logic and Scientific Method*, Oxford, Simon Publications, 2002. Egyébiránt a jogtudomány és a módszertan kapcsolata nem minősül túlkutatott témának, csupán néhány ilyen irányultságú munkára lehetséges utalni: WALTER BURCKHARDT: *Methode und System des Rechts*, Zürich, 1936. Az újabb német tudományos eredmények közül: CLAUD-WILHELM CANARIS–KARL LARENZ: *Methodenlehre der Rechtswissenschaft*, Berlin, Taschenbuch, 2009. A jog és az elméletképzés (utóbbi a metodológiával részben rokon) összevetése egy igen jelentős hazai elméleti munkában: SAJÓ ANDRÁS: *Kritikai értekezés a jogtudományról*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1983, 104–126. p. A közigazgatás-elmélet és az elméletképzés összefüggéseinek gyakorlatilag első, és eledig tudomásunk szerint egyetlen hazai vizsgálata egy új tankönyvben: SZAMEL KATALIN: *A közigazgatás-elmélet fogalma. A tudományos gondolkodás és az elméletképzés* = SZAMEL KATALIN: *Közigazgatás-elmélet*, egyetemi jegyzet (a mesterképzés számára), Budapest, Budapesti Corvinus Egyetem Közigazgatás-tudományi Kar, Közigazgatási Tanszék, 2010, 7–10. p.

⁴ Az általunk ismert szakleírások közül e tekintetben a legambiciózusabb az ELTE Bölcsészettudományi Kar elméleti nyelvészet MSc-szak, ahol is kifejezett célkitűzés, hogy a hallgatók alkalmassá váljanak nemzetközi publikálásra, ez azonban módszertani ismeretek nélkül csak hiú ábránd. Más példát a magyar felsőoktatásban az ilyen-fajta követelményntámasztásra nem tudunk hozni.

⁵ Gyakorlatilag a jogi felsőoktatásba újonnan belépő oktatók pedagógiai ismeretek nélkül kezdik el tevékenységüket, és ezen tudás megszerzése az életpálya során finoman szólva is igen esetleges jelleggel történik.

⁶ A tárgykör aligha felülmúlható, gondolatébresztő, de még a személyi számítógépek és a világháló kora előtt készült („írógépre optimalizált”), ezért technikailag teljesen elavult (illetve e szempontból eleve nem a hazai követelményekhez alkalmazkodó) klasszikus összefoglalása: Umberto ECO: *Hogyan írjunk szakdolgozatot?*, Budapest,

nyelveken hozzáférhető a doktori (PhD) értekezések készítése során is alkalmazható módszertani segédkönyv,⁷ illetve az olyasféle munka, amely az MSC- és a PhD-fokozat elnyerése érdekében írt dolgozat megírását segíti elő,⁸ persze ezek sem jogi vagy közigazgatás-tudományi jellegűek, hanem csupán bevezetőek. Kifejezetten a kutatói szintet célozza meg Earl Babbie nevezetes kutatás-módszertani monográfiája.⁹ A munka inkább szociológusok számára hasznos (az ő problémáikra íródott), de feldolgoz néhány általános jogi tematikát is.¹⁰

Gondolat, 1991. Néhány hazai bevezető jellegű anyag: BERTÁNYI NÉMETH Ágnes: *Az irodalomkutatástól a bi-vatkozásig. Hallgatói segédlet*, Pécs (Pécsi Tudományegyetem Könyvtára 4), 2002.; MAJOROS Pál: *Kutatás-módszertan, avagy hogyan írjunk gyorsan jó diplomamunkát? Módszertani tananyag a gazdasági felsőoktatás hallgatói számára*, Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 1997.

⁷ A. N. GRŽEGORŽEVSKIJ: *Вопросы методологии и методики научных исследований аспирантами. (Voprosov metodologij i metodiki naučnych issledovannij aspirantami)*, Moszkva, k. n., 1990.

⁸ Michel BEAUD: *L'art de la thèse. Comment préparer et rédiger un mémoire de master, une thèse de doctorat ou tout autre travail universitaire à l'ère du Net*, Paris, La Découverte, 2006.

⁹ Earl BABBIE: *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*, Budapest, Balassi Kiadó, 2008.

¹⁰ Ezek az alábbi esettanulmányok: *A „háromszoros csapás” törvény hatása; A nemi erőszakkal kapcsolatos igazságszolgáltatás reformja; A házasságon belüli bántalmazások megelőzése; Egy szakmai etikai kódex; Két etikai vita; Halálbüntetés és elrettentés; Teaházi bonyodalmak.* Uo., 400–401, 402–403, 403, 403–404, 406–407, 541, 541–543. p.

¹¹ Ilyen a jogtudományban egykor bevett, mára szinte kihalt annotáció; a tipikus könyvismertetésként jellemezhető recenzió; és – jobb elnevezés nem lévén – a nagyrecenzió. Az annotáció többnyire rövid (egy műről minimum fél, maximum egyoldalas) tömör, de informatív ismertetés szinte kizárólagosan idegen nyelvű könyvekről. Egy annotációs rovatban nálunk minimum fél-tucatnyi, de a tizenkettes számot át nem lépő volt, lehetőség szerint minimum három, de esetenként akár ötféle idegen nyelvű kötetről illet írni. Többnyire egy személy írja, de a nyelvi sokféleség miatt nem kizárt, hogy több szerző lehet, ilyenkor nevüket az egyes annotációk alá szokás odaírni. A recenzió ma is jelen van a jog és a közigazgatás tudományos művelésére szakosodott folyóiratokban. Klasszikus esetben a szerző pályájának ismertetésével indít a recenzió. Elhelyezi a művet a pályáiban, majd ismerteti minimum a főbb megállapításokat, összefüggéseket (igényesebb recenzius a saját reflexióit alátámasztó, avagy a műről észébe jutó párhuzamokra vonatkozó szakirodalmat lábjegyzetben adja, de a jegyzetes recenzió is ritkuló jelenség). A recenziót egy személy írja. Kivétel ez alól is van. Ilyen, ha egy mű

Fontos e körben szólni a tudományos kutatás műfajelmélet (ang.: *genre theory*) tárgyába tartozó problémáiról. A közigazgatás-tudományban, akárcsak a legtöbb társadalomtudományban, elképzelhető könyvismertetés (és altípusai)¹¹, tanácskozási ismertetés, nekrológ¹², konferencia-előadás írásos változata, tanulmány, könyvfejezet, tankönyv¹³, illetve kis- és nagymonográfia¹⁴. Tipikusan jogi műfaj a jogszabály-ismertetés, a jogeset-ismertetés és a kommentárirrás, ezeket a közigazgatási jog is ismeri. Jogszabály indokolása csak akkor sorolható a jogi

két vagy több jól elkülöníthető tárgykört foglal magában (pl. egy ünnepi kötet közigazgatási és gazdasági jogi tanulmányokat közöl az angolszász jogvilág köréből angol nyelven, közel egyenlő arányban), mert egy ilyen speciális tudás birtoklása nem várható el egy kontinentális jogász recenzenstől. Kettőtől már inkább. A nagyrecenzió afféle elméleti segédfogalom. Itt arra a ritka esetre kell gondolni, mikor egy nagymonográfia (500 oldaltól több ezer oldalig) pl. számos és különféle műfajú tanulmányt közöl akár több idegen nyelven is, amelyek nagyjából azonos mennyiségben oszlanak el, és a mű ismertetése kiemelkedően fontos érdek. Ez esetben a több recenzius által írt nagyrecenzió kívánatos lehet, hiszen pl. ezer oldal lelkiismeretes elolvasása akár félévnyi munka is lehet egy kutató számára, és ez nem feltétlenül hatékony. De persze az is dicseretes, ha egy nagy elméleti felkészültségű senior kutató vagy oktató végzi a feladatot, pl. többnyelvű konferenciakötet, vagy kiemelkedő jelentőségű és új ismereteket hordozó nagymonográfia esetében, a nagyrecenzióval segítve a hazai tudomány számára a megismertetést. A nagyrecenzió terjedelme is nagy, 10–20 oldal közötti közlemény is szóba jöhet.

¹² A nekrológ nem minden államban szokásos. Az angolszász és a frankofón közigazgatás-tudomány többnyire mellőzi az ilyesmit, a német tudományosságban is háttérbe szorul a nekrológ, vagyis inkább csak hazai művelők esetében alkalmazott. Oroszországban viszont bevett dolog. A hazai közigazgatás-tudományban (de a jogtudományokban is) a nagy különöni művelők haláláról is szokás nekrológgal megemlékezni (főképp, ha MTA-tagok is voltak, vagy más okokból kötődtek Magyarországhoz).

¹³ Ideértve az ideiglenes tansegédletet, a tansegédletet, az ideiglenes egyetemi jegyzetet, az egyetemi jegyzetet.

¹⁴ Nálunk (a mellékletek, mutatók nélküli) a főszöveget illetően 150 oldal és attól nagyobb terjedelmű munka számít monográfiának (helyesebb volna valaminő leütésszámot megállapítani, tekintettel arra, hogy az ív-számozás is csak akkor célravezető, ha tudjuk, hogy szerzői vagy nyomdai ívről van-e szó, a kettő ugyanis nem ugyanaz). Angolszász területeken esetenként csak a szavak számát adják meg (pl. 150 000 szó). A nagymonográfia kifejezés használata nemcsak terjedelmi, hanem valamennyire minőséget is hordozó kifejezés. A 400-500 oldal feletti munkáknál helyesebb e kifejezést használni a monográfia helyett, de erre kialakult szokás nincsen.

műfajokhoz, ha a szerző ismert (pl. Csemegi Károly híres indokolása a később róla elnevezett 1878. évi Btk.-hoz), bár szerzői jogilag a jogszabályok, indokolások, bírósági és hivatali formanyomtatványok stb. nem esnek szerzői jogi védelem alá. (Nem az indokolások értékét vitatjuk tehát, hanem a szerző beazonosíthatatlansága okozhat problémát.) Ezek a kifejezetten jogi műfajok igen kötöttek, és rezervált stílust kívánnak meg. Nyilvánvaló, hogy a tipikus jogi műfajok más módszertant kívánnak meg az általános jogtudományokkal (jogelmélet, jogszociológia, jogtörténet stb.) szemben, illetve az egyes műfajok egymáshoz képest is. (Nyilvánvalóan a jogszabályi kommentár a bírói gyakorlat bemutatására kell, hogy fókuszáljon többnyire. Azonban például a jogalkotási célú kutatás ettől eltérő módszereket kíván meg: a korábbi hazai szabályozás ismeretét, a külföldi szabályozási megoldások adaptálását vagy elvetését, a hatásvizsgálatra orientáltságot stb.) Annak csak örülni lehet, hogy ha csíráiban is, de megindult a jogtudományi műfajelmélet művelése. A tárgykörben Ferenczy Endre¹⁵ és Drinóczi Tímea¹⁶ tevékenysége emelhető ki.

A fogalmakkal kapcsolatos gondolatíságot a közigazgatás-tudományban (közigazgatási jogi befolyásoltsága miatt) – nem kizárólag, de döntő jelleggel – a jog határozza meg. A jogtudomány tárgya, a jog, eleve sajátos, mivel nem (azaz csak néha) deskriptív, alapján véve preskriptív, azaz nem leíró, hanem előíró jellegű, és életviszonyokat legális (és legitím) módon szabályozó, így mindez kihat a jogtudományra is. A jog azonban nemcsak a felsorolások, hanem a fogalmak tudománya is. Hiszen a jogban kell (vagy kellene¹⁷) a fogalmaknak legpontosab-

ban körülírtaknak, a fogalmak használatának pedig legkövetkezetesebbnek lenniük. A jog (elvileg, azaz *per definitionem*) zárt fogalmi rendszere éppen azért alapkövetelmény, mivel ezen szabályozás az emberi társadalom egyik fő pillére. A normavilágosság elhomályosodása, a szándékosan mindent túlbonyolítani igyekvő (túl)szabályozás még inkább életidegenné teszi az amúgy is (szinte teljes egészében) mesterségesen létrehozott szabályösszességet: a jogot. Eduard Spranger a történettudomány vonatkozásában megfogalmazott, erősen pszichologizáló filozófiai elméletében kifejti, hogy a megértő-leíró tudományok (történettudomány, szövegfilológia) mellett vannak konstruáló tudományok: ahogy a matematikus is gyakran konstruál, ugyanígy konstruál a jogász is. Azaz a kifejtő (szisztematizáló) jogtudomány (vagyis a nem történeti, nem jogelméleti, tehát tételes jogi jogtudomány) nem, vagy döntően nem összefüggéseket ír le és rendszerez, hanem lehetséges eseteket konstruál (ti. a legtöbb jogszabály, de a jogtudomány is – K. Gy.). A jogszabályok, de a jogrendszer egésze is olyan fogalmi hálóval dolgozik tehát, amelyből az egyes esetekre nézvést a megoldás kikereshető, mivel akkor is *a priori* logikus a rendszer, ha az életbeli konkrét eset korábban soha nem fordult elő a valóságban. (Erre mondjuk, hogy a jog a szélsőértékekre is tartalmaz szabályt.) Spranger szerint a jogalkotás példának okáért lényegében olyasmire vonatkozik, ami nincs, de aminek lennie kell, nem tényeket konstatál a jogszabály (vagyis csak ritkán), hanem viselkedést (tevést, tűrést, nem tevést) akar (és tud is) szabályozni. De a jogász tevékenysége más szempontból is szerkesztő jellegű: az egyes konkrét eseteket addig (transz)formálja át fogalmilag, amíg „kellő jogi fogalomskémákba”, azaz jogfogalmakba nem foglalhatja (illetve még itt jön szóba „az adott életbeli tényállás minősítése/egyedi esetre vonatkoztatása”, azaz szubszumciója, „beszubszumálása a norma alá”). Azaz a jogeset tartalma a jogász számára kevésbé érdekes, semmint a tisztán jogi szerkezete.

¹⁵ FERENCZY Endre: *A jogtudomány művelésének műfajai: a kommentár*, Állam-és Jogtudomány, 2006/4., 543–575. p. Uő.: *A jogtudomány művelésének műfajai: az indokolás*, Állam- és Jogtudomány, 2011/2, 110–116. p.

¹⁶ DRINÓCZI Tímea: *A recenzióírásról*, Jogtudományi Közlöny, 2009/6, 293–295. p.

¹⁷ A tényleges jogi fogalomképzés lesújtó kritikája: SAJÓ: *i. m.*, 144–154. p.

Ebből ered a laikusok számára érthetetlen és rideg jogi formalizmus. Ezen alapul az Eduard Spranger-i jogtudományi és társadalomtudományi módszer közötti különbség elmélete. A társadalomtudományok általában a társadalmi cselekvés jelenségeit írják le, és okait magyarázzák. A jogtudomány ugyanezen jelenségeket egy fogalmilag kidolgozott jogrend konceptusaira vetíti rá, tehát konstruál. E kétféle gondolkodási mód az oka a jogászok és a szociológusok elentétének. A jogászokat a szociológusok életidegen fogalomkonstruálóknak bélyegzik, míg a jogászok a szociológusoknak a rendszeralkotó képesség hiányát róják fel.¹⁸

Nem szabad mindezek után azt képzelni, hogy a jog változatlan fogalmiságokkal dolgozik. Példaként hozható a (változatlan) római katolikus kánonjogi házasságfogalomból kiinduló civil jogi házasságfogalom változása: egyes országokban a házaspárt alkotó házafelek különleműsége mellett megengedett az azonos neműség is. Ugyanígy új fogalmak, új esetek tűntek fel a számítástechnika és a világháló megjelenésével (számítástechnikai bűncselekmények, nemi deliktumok új fajtái, személyiségi jogsértés a világhálón, ugyanakkor lehetséges elektronikus ügyintézés és *e-voting* is). A közigazgatási eljárásjog új fogalma lett a Ket. által behozott 'hatásterület' kifejezés.

*Egy összehasonlító
közigazgatás-tudományi probléma:
külföldi hatások
a magyar közigazgatás-tudományban*

Tegyük fel, hogy feladatunk nem más, mint a magyar közigazgatás-tudományt (tehát nem a közigazgatás egészét, hanem csak

a közigazgatás-tudományt) ért külföldi hatások feldolgozása.¹⁹ Az összehasonlító közigazgatás (amely több az összehasonlító közigazgatási jognál) módszertanilag még annyira sincs kifejlődve, mint az összehasonlító jog, nem bővelkedik módszertani tanulmányokban. (Figyelembe kell venni, hogy a megalkotandó értekezés egyszerre foglalkozik a közigazgatási jogi és közigazgatás-tudományi összehasonlítással, azaz a magyar közigazgatási jogot és a magyar közigazgatás-tudományt ért külföldi hatások vizsgálatával, tehát így a topika olvasó részéről összehasonlító közigazgatási joginak minősítése téves, illetve ha valaki ismeri az összehasonlító jogot, az tudja, hogy az zömmel a magánjogot, esetleg a büntetőjogot szokta hasonlítani. A közigazgatási joghasonlítás pontosan annyival ritkább, mint amennyivel maga a diszciplína később keletkezett az anyagi és eljárási értelemben vett büntető- és magánjognál). Maga a történeti irodalom látszólag erős módszertani fogódzót kínál,²⁰ azonban a gyakorlati kutatásban az összehasonlító közigazgatás módszertanában ez csak korlátozottan érvényesíthető.

*Lehetséges fogalomhasználat
a vázolt probléma megoldása során*

A fogalomhasználat hat szintje különíthető el véleményünk szerint, és ez hét fogalom²¹ bevezetését jelenti. Fogalomhasználat: inspiráció; hatás; áthatás (ném. *Überwirkung*); kreatív adaptáció; közvetítéses átvétel; befogadás (receptió); oktrojáció. Abban

¹⁸ Eduard SPRANGER: *Die Grundlagen der Geschichtswissenschaft. Eine erkenntnistheoretisch-psychologische Untersuchung*, Berlin, k. n., 1905. Spranger gondolatit ismerteti: KORNIS Gyula: *Bevezetés a tudományok gondolkodásába. A tudomány fogalma és rendszere*, Budapest, Szeged Városi Nyomda és Könyvkiadó Rt., 1922, 119–120. p.

¹⁹ Egy programadó tanulmány, mely a tárgykör egyetlen hazai számbavételi kísérlete: LŐRINCZ Lajos: *Külföldi hatások a magyar közigazgatásban*, Európai Közigazgatási Szemle, 2001/1, 4–8. p.

²⁰ *Történetelmélet I–II*, szerk. GYURGYÁK János, KISANTAL Tamás, Budapest, Osiris, 2006.

²¹ Impozáns kísérlet a fogalmak használatáról a közigazgatási jogban: PATYI András: *Közigazgatás–Alkotmány–Bírászkodás*, Győr, Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar, Universitas, Győr Nonprofit Kft., 2011.

az esetben, ha – mint majd mi is tesszük – a magyar közigazgatás-tudományra, pontosabban az egyes művelőkre tett külföldi hatásokat vizsgáljuk (tanultság, külhoni *peregrinatio academica*, majd a tudósként tett külföldi tanulmányutak, a hazai művelők által olvasott (recenzeált) külföldi szerzők, a velük való személyes kapcsolat, levelezés, illetve a külföldi hatások beépülése a művekbe (egyszerű külhoni példa említésétől a külföldi közigazgatási intézmények monografikus feldolgozásáig terjedően). De ilyen lehet a külföldi akadémiai tagság, vagy külhoni szaklapnál szerkesztőbizottsági tagság. Az érem másik oldalát maga a jogi környezet megváltoztatása jelenti: ilyen Magyarország esetében – tágabb időkerből vett példákkal élve – az osztrák vagy a szovjet-ország oktrojált jog jelenléte, amely magával hozza az osztrák vagy a szovjet-ország hatások felerősödését. A fogalomhasználat körében említett fogalmakat erősrendben soroltuk fel, amely a leggyengébb kapcsolattól halad a legerősebb felé.

Inspiráción értjük azt a leggyengébb hatást, amikor valamely külföldi szerző, vagy külhoni közigazgatás-tudományi iskola csupán érintőleges (*attangentív*) és gyenge impressziót gyakorol az azt közvetítő szerzőre.²² Azaz az inspiráció sosem hatás, mindig gyengébb annál.

A hatás egy ennél erősebb impulzus, olyasféle gondolatátvétel, avagy gondolatársítás, melynek alapja esetünkben külhoni közigazgatás-tudóshoz/közigazgatás-tudósokhoz vagy külállami közigazgatás-tudományi iskolá(k)hoz, vagy külföldi közigazgatási jog(ok)hoz köthető.

Az áthatás (ném. *Überwirkung*) valaminő tartós hatást feltételez, olyat, amikor egy külföldi közigazgatás, vagy annak csupán egyes elemei tartósan, vagy egy adott ország kisebb területén kizárólagosan hat(nak). [A magyar közigazgatásban ilyen volt, hogy Fiumében, amely a Magyar Királyság csatolt része volt ('Fiume szabad város'), az anyakönyvezés olasz nyelven folyt, illetve a helyi közigazgatás nyelve az olasz volt.²³ Vagy a trianoni békediktátum eredményeképpen a Lengyelországhoz került 25 szeptességi és Árva vármegyéhez tartozó községekben 1920 és 1922 között a magyar törvények voltak hatályban, sőt, a magyar magánjogi törvényjavaslat kötelmi jogi szabályait 1934. július 1-jén helyezte hatályon kívül a lengyel törvénykönyv a kötelmekről.]²⁴

Kreatív adaptáción én azt értem, amikor egy külföldi eredetű jogintézmény akár az átvétel során rögtön, akár időszünet folytán sajátos magyar színezetet kap. Ilyen lehet a vármegye esete példának okáért, amely frank-germán konstrukcióból (Szalay László) lett magyar jogintézménnyé. Az általunk kreatív adaptációnak nevezett jelenség és az áthatás kapcsolatához Miskolczi István közöl Erdélyi László egy észrevételére választ, mely számunkra nagybecsű adalék. Ebben azt fejtegeti, hogy nem is egyszerű eldönteni, hogy mikor kell például egy adott intézményt külföldről átvettnek tekinteni (mert erre ritkán van közvetlen bizonyíték), illetve mikor adnak egy már csírájában meglévő magyar intézménynek lökést a külföldi viszonyok áthatásai, vagy mikor van az, hogy a gondolat külföldi, de a megvalósítás tipikusan magyar.²⁵

²² Az inspirációról filozófiai nézőpontból, kimutatva, hogy az nem azonos a hatással, lásd: VARGA Csaba: *A jog helye Lukács György világképében*, Budapest, Magvető Kiadó, 1981, 234–235. p. Varga Csaba itt arra tér ki, hogy a jogászságról feltételezett ontológiai jelentőség-tulajdonítás során Lukács nem ismerte az angolszász és a skandináv jogi realizmust, számára az *terra incognita* volt, de az ezekre vonatkozó inspiráció (amely tehát nem hatás) Max Webertől származhatott.

²³ „Fiume város és kerületének hivatalos nyelve az olasz.” Erre: NAGY Ferenc: *Magyar városi jog*, Budapest, A rendezett tanácsú városok polgármestereinek országos egyesülete, 1912, 104. skk.

²⁴ NIZSALOVSZKY Endre: *A lengyel kötelmi törvénykönyv általános rendelkezései*, Budapest, Első Kecskeméti Hírlapkiadó és Nyomda Rt., 1935, 30. p.

²⁵ MISKOLCZY István: *Válasz Erdélyi László „Észrevételeire”*, Századok, 67, 1933/6, 480. p.

Közvetítéses átvétel az, amikor egy idegen jogintézmény, megoldás, tan egy eredeti elméletalkotótól (idegen közigazgatástól, külföldi művelőtől), egy, esetleg több más külföldi közigazgatástól egyidejűleg, illetve időben osztottan; avagy egy vagy több külföldi közigazgatás-tudós munkájából kerül átvételre úgy, hogy egy harmadik (többedik) országbeli (vagy közigazgatás-tudósi) elméletet, megoldást, fogalmat, módszert, szabályozási módot vagy attitűdöt a felsorolt lehetséges átvevőkön keresztül közvetítenek. Példán keresztül érthetőbb a dolog. A közigazgatási cselekmény (aktus) fogalmát az 1945 előtti magyar közigazgatástudomány is ismerte. Azonban a német eredetű úgynevezett osztályozó aktustant (amely a közigazgatási aktusok nagyszámú fajtáit sorolja fel és ismerteti különféle nevekkel) nem alkalmazták, ez a szovjet-orosz közigazgatási jogtudomány közvetítésével 1945 után jelent meg a magyar közigazgatási jogi (korabeli szóval: államigazgatási jogi) tankönyvirodalomban és jogirodalomban.

A befogadás (receptió)²⁶ valamely jogintézmény vagy jogi megoldás, esetünkben közigazgatási jogi²⁷ jogintézmények, megoldások, de külföldi közigazgatási tudományos tanok átvételét jelenti. Ilyenként említhető a német közigazgatási dogmatika köréből a közigazgatás szabad mérlegelése, szabad belátása, „diszkrecionális jogköre”

(ném. *freie Ermessen*).²⁸ A francia közigazgatási jogi dogmatika hasonló fogalma a *service public*²⁹, amely némi leegyszerűsítéssel a közösség szolgálatát mint elvi tételt jelenti/jelentette. A *fonction publique* kifejezéshez hasonlóan jelenthet közszolgálatot, de ma már inkább csak közszolgáltatás értelemben használják. Utóbbi esetben a németben a megfelelője a *Daseinsvorsorge*. [Megjegyzendő, hogy a (külföldi) hatás/ráhatás szempontjából gyengébb kreatív adaptáció és a közvetítéses átvétel a befogadás (receptió) al-
esete.]

Az oktrojáció erőszakos és külsődleges, többnyire a jogrendszer egészére ható változás, amely a közigazgatásban is érezteti hatását. Ilyen a szovjet tanácsrendszer ránk erőszakolása, vagy a szovjet típusú „közigazgatási” bíraskodás³⁰, de az alkotmányjogban hasonló példa az osztrák alkotmány Magyarországra oktrojálása a Bach-korszakban vagy a szovjet sztálini-buharini 1936-os alkotmány modifikációkkal történt ránk kényszerítése. A világtörténetben ilyen alkotmány volt még a mai német alaptörvény 1949-ből (ném. *Grundgesetz*), amely minden sikertörténete ellenére is oktrojált alkotmány, melynek első fogalmazványát Sir Brian Robertson katonai kormányzó dolgozta ki. Az (1946-tól hatályos) mai ja-

²⁶ A témához, de magánjogi nézőpontból: *Befogadás és eredetiség a jogban és a jogtudományban. Adalékok a magyarországi jog természetrajzához*, szerk. SAJÓ András, Budapest, Áron Kiadó, 2004.

²⁷ A közigazgatási jagon belül az oktatás szintjén a közigazgatási eljárásjog, ellentétben a másik két nagy jogággal, nem vált önálló és elválasztott diszciplínává. A viszonylag mostohán kezelt hazai összehasonlító közigazgatáson belül figyelemre méltó kísérlet az összehasonlító közigazgatási eljárásjog művelésének tankönyvi példája: PATYI András: *Az eljárásjogi szabályozás és kodifikáció európai áttekintése (összehasonlító közigazgatási eljárásjog)* = BARACZKA Róbertné–GYURITA Rita–LAPSÁNSZKY András–MUDRÁNÉ LÁNG Erzsébet–PATYI András–VARGA ZS. András: *Közigazgatási jog II., Közigazgatási hatósági eljárásjog*, szerk. PATYI András, Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 2007, 671–714. p.

²⁸ SZONTAGH Vilmos: *A közigazgatás szabad belátása. Diszkrecionális közigazgatás. Közigazgatás-jogi dogmatikai tanulmány*, Miskolc, Magyar Jövő Nyomdaüzem és Lapkiadó Vállalat Részvénytársaság, 1928.; MOLNÁR Miklós: *A közigazgatás döntési szabadsága*, Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1996. Az újabb német irodalomból: Ulla HELD-DAAB: *Das freie Ermessen*, Berlin, Duncker und Humblot, 1996.; valamint Thomas GROß: *Die deutsche Ermessenslehre im europäischen Kontext*, Zeitschrift für öffentliches Recht (ZÖR), 2006/4, 625–641. p.

²⁹ VALLÓ József: *A service public eszméje a mai francia közigazgatási jogban*, Budapest, Magyar Közigazgatástudományi Intézet, 1940. (A Magyar Közigazgatástudományi Intézet kiadványai, No. 32.); Jacques CHEVALLIER: *Le service public*, Paris, Presses Universitaires de France, 2010. (*Que sais-je?* Vol. 2359.)

³⁰ PATYI András: *A szocialista modell = PATYI András: Közigazgatási bíraskodásunk modelljei. Tanulmány a magyar közigazgatási bíraskodásról*, Budapest, Logod Bt., 2002, 100–104. p.

pán alkotmány (jap. *Nippon-koku-kenpo*) is ilyen, melynek tervezetét Mac Arthur tábornok adta át a japán megbízottaknak.] Záróképpen elmondható, hogy a fentebb vázolt fogalmi keret lehet a kiindulás a kutatási probléma alapvető jellegű megoldása irányába.

Zárógondolatok

Önmagában az a tény, hogy felvázoltuk a dolgozatban a közigazgatás-tudomány és a metodológia kapcsolódásának elvi irányait, és egy elméleti kérdésre módszertani választ kíséreltünk meg adni, egyáltalán nem jelent kizárólagosságigényt. Azaz mások feltehetőleg az enyémtől merőben különböző szemlélettel, más narratívái megközelítéssel,

eltérő hangsúlyokkal ugyanúgy verifikálható eredményt mutathatnának fel. Mire utal mindez? Nyilvánvalóan arra, hogy a közigazgatás-tudományban nincsenek kialakultnak mondható metodológiai standardok, nincs egyetlen (vagy kisszámú) üdvöztető módszer, hanem módszerek vannak, melyek egy azonosan feltett kérdés megválaszolását különféleképpen teszik lehetővé. Azaz néhány általános tudományos kikötés és társadalomtudományi elvárás betartása mellett lehetséges megalapozott elméletki-fejtés, új kutatási eredmények megalkotása. Mindazonáltal különösen a graduális igazgatási és jogi képzésben (de akár a posztgraduális PhD doktori iskolai képzésben) sem lehet elzárkózni attól a gondolattól, hogy a metodológiai megalapozást a szak- és záródolgozatok vonatkozásában sem árt erősíteni.

Közigazgatás-tudomány és metodológia

A hazai közigazgatás-tudomány művelése során jelenleg nem szokványos a kutatás-módszertani problémákkal való foglalatosság. A tanulmány áttekinti a jogtudományi alapokon művelt közigazgatás-tudomány helyzetét, főképpen annak módszertana vonatkozásában. Általános tudománymetodológiai problémák (előkérdések, műfajelmélet) felvillantása mellett az anyag vállalkozik a fogalmak közigazgatás-tudományban betöltött szerepének értékelésére is. Megállapítható, hogy ma a jogi alapon művelt közigazgatás-tudomány metodológiai irodalma igen szegényes, az általános kutatás-módszertani szakirodalom alig nyújt némi fogódzót a kérdésben. Ezt követően egy összehasonlító közigazgatásba tartozó választott téma ('Külföldi hatások a magyar közigazgatás-tudományban') általános metodológiai kérdéseinek vizsgálata után a szerző kísérletet tesz egy olyan, módszertanilag helyes fogalmi háló felvázolására, melyből kiindulva lehetséges a kérdés megválaszolásának megkísérlése.